

ПРОБАЦИЯ ХИЗМАТИНИНГ НАЗОРАТИДАГИ ШАХСЛАРГА ИЖТИМОЙ-ХУҚУҚИЙ ВА ПСИХОЛОГИК ЁРДАМ КЎРСАТИШ БЎЙИЧА ВАЗИРЛИК ВА ИДОРALAR БИЛАН ҲАМКОРЛИК ФАОЛИЯТИ

Халилов Дониёр

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси жазони ижро этиш фаолияти
кафедраси ўқитувчиси.

Омирбаев Ерназар

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси 3-курс курсанти
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8042417>

Аннотация. Мақолада озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий мослаштириш, уларга ижтимоий-ҳуқуқий ва психологик ёрдам кўрсатиш шунингдек дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакетини бериш тартиби масалада олимларнинг фикр-мулоҳазалари таҳлил қилинган.

Таянч сўзлар: пробация назоратидаги шахс, ижтимоий мослаштириш, дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон Республикасида ҳам ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш борасида қатор ислохотлар натижасида комплекс чора-тадбирлар амалга оширилиб, мамлакатдаги ҳуқуқ-тартиботни таъминлашда ҳамда криминоген вазиятни сезиларли даражада яхшилашга эришилди. Ушбу комплекс чора-тадбирлар Республикадаги жазони ижро этиш тизимида ҳам ўзининг ижобий натижаларини кўрсатди.

Дарҳақиқат, “ҳеч ким онадан жиноятчи бўлиб туғилмайди. Жиноятчилик номақбул ижтимоий-иқтисодий, маънавий-ахлоқий муҳитдагина илдиз отиши мумкин. Бунинг олдини олишда албатта ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш борасида чоратадбирларни аниқ манзилга йўналтириш, ишсиз ҳамда ғайриижтимоий хулқ-атворга эга бўлган шахсларни ижтимоий фойдали меҳнатга жалб этиш борасида тизимли ишларни ташкил этиш муҳим рол ўйнайди.

Такидлаш жоизки, аввалги озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни ижро этиш инспекциясидан ҳозирги кундаги Пробация хизмати жазони ижро этиш баробарида, ушбу тоифа шахсларни тарбиялаш, ижтимоий ҳаётга мослаштириш, уларнинг бандлигини таъминлаш, ўқишга ва ишга жойлаштириш, назорат остидагиларга ижтимоий, ҳуқуқий ва психологик ёрдам кўрсатишга эътибор қаратмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 17 июль кундаги “Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий-маиший таъминлаш ва ишга жойлаштириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича амалий чора-тадбирлар тўғрисида”ги 543-сон қарори бунга бир мисолдир.

Қарорга кўра, озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий-маиший таъминлаш ва ишга жойлаштириш тизимини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари ва вазифалари этиб қуйидагилар белгиланди:

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий мослаштиришга масъул тузилмалар фаолиятининг тармоқлар ичида ва ташкилий-

хуқуқий асосларини такомиллаштириш, уларнинг вазифа, функция ва ваколатларини аниқ чегаралаш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий мослаштириш, шу жумладан, улар ҳаётининг сифати ва даражасини ошириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларнинг психологик ва ижтимоий мослашуви мониторинги тизимини шакллантириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий мослаштириш ва реабилитация қилиш соҳасидаги ишларни амалга ошириш доирасида давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари ўртасида ижтимоий шерикчиликни ривожлантириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни реабилитация қилиш жараёнига хусусий сектор вакилларини кенг жалб этиш орқали уларга тегишли имтиёзлар беришни назарда тутувчи давлат органлари ва тадбиркорлик субъектлари ўртасида давлат-хусусий шерикчилик тизимини ривожлантириш;

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларнинг психологик, ижтимоий-маиший таъминот ва иш билан таъминлаш фаолиятини тайёрлаш, прогнозлаш ва режалаштириш;

- рецидив ва такрорий жиноятлар сонини камайтиришга қаратилган таъсирчан чоралар кўриш, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш тизимини кучайтириш.

Ушбу қарор асосида озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган ва махсус коммендатура ҳисобидан чиққан шахсларни ижтимоий мослаштириш марказлари негизида озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш марказлари ташкил этилди ва уларга куйидаги вазифалар юклатилди:

- озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларнинг ижтимоий ҳимоя қилинишини ташкил этиш ва таъминлаш, тегишли тартибда кийим-кечак, озиқ-овқат ва турар жой учун бир марталик тўланадиган нафақа пули бериш орқали уларнинг бирламчи эҳтиёжларини қондириш;

- мақбул ижтимоий-маиший шароитлар яратиш, соҳа мутахассислари (психолог, тиббиёт ходими, ҳуқуқшунос ва бошқалар)дан ёрдам олиш, зарур ҳолатларда даволанишга, қариялар ва ногиронлиги бўлган шахслар уйларига йўлланмалар бериш;

- реабилитация қилишда, уй-жой ва маиший ҳамда бошқа ижтимоий-маиший муаммоларини ҳал қилишда, қонун ҳужжатларида белгиланган имтиёзлар олишда ёрдам кўрсатиш.

Шунингдек, Марказлар Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва ҳокимликлар ҳузуридаги Озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший соҳада ва иш билан таъминлашда ёрдам кўрсатиш махсус комиссиялари, ички ишлар органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан ҳамкорликда жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-иқтисодий ёрдам кўрсатишнинг индивидуал дастурларини ишлаб чиқади ва тасдиқлайди, шунингдек, ҳар ойда суд қарори бўйича ушбу тоифадаги шахсларга ижтимоий-хуқуқий ёрдам бериш индивидуал дастурларининг жойларда ижро этилишини ўрганади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 февралдаги “Ички ишлар органлари пробацция хизмати фаолиятини самарали ташкил этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 84-сон қарори билан пробацция бўлинмаларининг назоратидаги шахсларга ижтимоий-ҳуқуқий ва психологик ёрдам кўрсатиш бўйича вазирлик ва идоралар билан ҳамкорликдаги фаолиятининг механизми белгиланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йилнинг 29 июндаги “Озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқароларнинг ижтимоий мослашувига кўмаклашиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-299-сонли қарорининг қабул қилиниши мамлакатимизда амалга оширилаётган “Инсон қадрини учун” деган улуғвор ғояни амалга оширишга хизмат қилди. Ушбу ғоя замирида давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида фуқароларнинг ижтимоий ҳимоясини кучайтириш, жумладан содир этган жинояти учун озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаб озодликка чиққан фуқароларга нисбатан ҳам давлат томонидан уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва уларнинг ижтимоий фойдали меҳнат билан банд қилиш орқали, жамиятда ўз ўрнини қайта топишга, амалий хизмат қилмоқда.

Шуни алоҳида айтиш жоизки, мазкур қарор озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлиб жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий реабилитация қилиш, уларни ижтимоий фойдали жалб этиб, ижтимоий мослашувига, келгусида жамиятда ўз ўрнини топишга ҳамда улар томонидан қайта жиноят содир этишларини олдини олишда амалий кўмаклашиш механизмларни янада такомиллаштиришда муҳим аҳамиятга эга.

Бундан ташқари, ушбу қарор билан “Озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқароларнинг ижтимоий мослашувига кўмаклашиш бўйича “дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети”ни бериш тартиби тўғрисида”ги низом ҳамда “Озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқароларнинг ижтимоий мослашувига кўмаклашиш бўйича “дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети”ни бериш масаласини кўриб чиқувчи идоралараро доимий комиссия”ларнинг намунавий таркиби тасдиқланиб, низомда юқорида қайд этилган вазифалар амалга ошириш тартиби аниқ белгилаб берилган. Озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқароларни ижтимоий мослаштириш асосий вазифаси ҳисобланган Пробацция хизмати идоралараро комиссиясининг доимий аъзоси сифатида қуйидаги вазифаларни бажаради:

- идоралараро комиссия йиғилишлари кун тартибига киритиладиган масалаларни тайёрлайди, йиғилиш баённомасини юритади ва расмийлаштиради;
- идоралараро комиссия аъзоларига идоралараро комиссия йиғилиши ўтказиладиган сана ва жой тўғрисида хабар беради;
- кўмак оловчиларнинг аризалари билан ишлайди ва уларни кўриб чиқиш учун идоралараро комиссияга тақдим этишни белгилаб берилди.

Шунингдек, мазкур қарорда, 2022 йил 1 сентябрдан бошлаб:

- идоралараро комиссиялар озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқароларнинг тадбиркорлик, меъморчилик, ҳунармандчилик каби йўналишлардаги аниқ лойиҳаларини ўрганиб чиқиш ва молиялаштириш бўйича асослантирилган хулосаларни тайёрлашга масъуллиги;

– озоликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқароларга “дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети” маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари томонидан биринчи навбатда туман (шаҳар) бюджетлари маблағлари ҳисобидан, етишмаган қисми бўйича эса – Қорақалпоғистон Республикаси бюджети, вилоятлар ва Тошкент шаҳар маҳаллий бюджетлари маблағлари ҳисобидан меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдорининг ўн баравари миқдорида берилиши;

– “дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети”ни бериш тартиб-таомиллари Молия вазирлигининг “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри” ахборот тизими орқали очиқ ва шаффоф тарзда амалга оширилиши қатъий белгилаб қўйилди.

Хулоса ўринида, Юртимизда инсон қадрилуғланган бир даврда, Юртбошимиз томонидан ушбу Қарорнинг қабул қилинишининг муҳим жиҳати шундаки, 2022 йил 1 сентябрга қадар озоликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқаролар ҳақидаги маълумотларнинг электрон алмашинувини таъминлаш мақсадида “Ижтимоий ҳимоя ягона реестри” ахборот тизимига тегишли маълумотлар базасини интеграция қилиш ҳамда ушбу ахборот тизимида “дастлабки ижтимоий-моддий ёрдам пакети”ни бериш бўйича техник имкониятларни назарда тутувчи алоҳида модуль яратиш белгилаб берилди. Бунинг афзаллиги шундаки, озоликдан маҳрум этиш жазосини ўтаб бўлган фуқароларни аниқ рўйхатини ягона базада шакллантириб, маълумотларни умумлаштириш, таҳлил қилиш, мувофиқлаштириш ва бошқаришда муҳим аҳамиятга эгадир.

Шунингдек, юқоридаги қарорлар билан жиноят содир этган шахсларга нисбатан озоликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни қўллаб уларни ижтимоий мослаштириш орқали ахлоқан тарбиялаш, қайта жиноят содир этишини олдини олиш ва соғлом ҳаёт турмуш тарзига қайтариш имкониятини яратади.

Пробация назоратидаги шахслар билан манзилли, ҳар бир шахс билан индивидуал ва тизимли равишда мунтазам иш олиб боришни ташкил қилиш мақсадида моддий ёрдам ва кўмакка муҳтож оилалар бўйича – “Темир дафтар”, ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий, психологик қўллаб-қувватлашга, билим ва касб-ҳунар ўрганишга эҳтиёжи ва иштиёқи бўлган хотин-қизлар ва ёшлар бўйича тегишлича “Аёллар дафтари” ва “Ёшлар дафтари”га назорат остидаги шахслар киритилиб уларни қўллаб-қувватлашга қаратилган тизимли ишлар амалга оширилиб келинмоқда.

Reference:

1. Khayitovich Y.D., Khurozovich N. E., Mamatovich K. K. Legal basis of solution of issues related to the citizenship of the republic of uzbekistan and prospects of their development //International Journal of Early Childhood Special Education. – 2022. – Т. 14. – №. 6.
2. Норбутаев Э.Х. Административно-процессуальные основы лицензирования оборота гражданского и служебного оружия в республике узбекистан //science and world. – 2013. – С. 29.
3. Нарбутаев Э., Еттибаев Г. Фаолиятни айрим турларини лицензиялаш ва рухсат бериш тартиботларини янада либераллаштиришнинг айрим масалалари //Общество и инновatsii. – 2021. – Т. 2. – №. 8/S. – С. 385-392. 35. Нарбутаев Э. Лицензиялашнинг маъмурий-ҳуқуқий табиати ҳамда ички ишлар органларининг рухсат бериш фаолияти //Общество и инновatsii. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 40-47. 84 36. Нарбутаев Э., Еттибаев Г. Некоторые вопросы дальнейшей либерализatsii лицензионно-разрешительных

- процедур для отдельных видов деятельности //Общество и инноватсия. – 2021. – Т. 2. – №. 8/S. – С. 385-392.
4. Норбутаев Э. Ички ишлар органларининг лицензиялаш фаолиятининг ҳуқуқий асосларини ривожлантиришнинг айрим масалалари //Общество и инноватсия. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 69-77.
 5. Норбутаев Э.Х. Ички ишлар органларининг лицензиялаш, рухсат бериш ва хабардор қилиш фаолияти бўйича ваколатларини таҳлили //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – С. 56-60.
 6. Таштемиров А.А., Калауов С. А. Йўл ҳаракати хавфсизлиги ривожланиш концепциясининг истиқболлари ва киберхавфсизлигини таъминлаш зарурати //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 8. – С. 245-250.
 7. Таштемиров А.А. Йулларда ҳаракатланишни тартибга солишнинг ҳуқуқий жиҳатлари ва бу борада технологиянинг аҳамияти //siyosatshunoslik, huquq va xalqaro munosabatlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 111-115.
 8. Таштемиров А.А. Ахборот технологиялари орқали содир этилган фирибгарлик жиноятларига қарши курашишнинг ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатлари //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 14. – С. 320-327.
 9. Таштемиров А.А. и др. Ижтимоий тармоқлар орқали содир этилаётган жиноятларга қарши курашиш чора-тадбирлари //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 24-31. 43. Таштемиров А.А. Фирибгарликка имкон берувчи шарт-шароитлар ва ушбу турдаги жиноятларга тайинладиган жазо тизимининг ўзига хослиги //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 10 Special Issue. – С. 42-48.
 10. Qushboqov, S., & Yetmishboyev, M. (2022). Jazoni ijro etish muassasalari ishtirokida tuziladigan fuqarolik-huquqiy shartnomalarning mohiyati va ahamiyati. Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences, 2(9), 76-80.
 11. Таштемиров А.А. Фирибгарликка имкон берувчи шарт-шароитлар ва ушбу турдаги жиноятларга тайинладиган жазо тизимининг ўзига хослиги //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 10 Special Issue. – С. 42-48.
 12. Охунов З., Қушбоқов Ш. Талабалар томонидан содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олишга оид айрим мулоҳазалар //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 11. – С. 34-39.
 13. Qushboqov, S. (2023). Jazoni ijro etish muassasalarining yuridik shaxs sifatidagi tushunchasini yoritishda nazariy tahlil. Центральноазиатский журнал образования и инноватсий, 2(2 Part 2), 49-52.
 14. Қушбоқов, Ш. (2023). Юртимизда тадбиркорликни жазони ижро этиш тизимидаги истиқболи. Models and methods in modern science, 2(5), 114-117.
 15. Қушбоқов Ш. Жазони ижро этиш муассасалари фаолиятида тадбиркорликнинг ўрни //Международная конференция академических наук. – 2022. – Т. 1. – №. 27. – С. 16-20.
 16. Норбутаев Э. Административно-правовой характер лицензирования и лицензионная деятельность органов внутренних дел //Общество и инноватсия. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 40-47.